

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**A GYERMEK OKTATÁSHOZ VALÓ JOGÁNAK ÚJ PTK. SZERINTI SZABÁLYOZÁSA A SZÜLŐI FELÜGYELET
ASPEKTUSÁBÓL**

SZERZŐ: MOLNÁR ZSOLT

GÖDÖLLŐ, 2015. JÚNIUS

I.1. A GYERMEKI JOGOKRÓL ÁLTALÁBAN

A gyermeki jogok említésekor sok esetben e tárgykörrel kapcsolatban a mai napig egyesek részéről megfigyelhető értetlenség, ironikus hozzáállás mögött vélhetően az húzódik meg, amit a gyermekek részére történő lehető legtöbb, legjobb feltételek biztosításának magától értődése táplál. Ideális esetben a szülő képességeihez és lehetőségeihez mérten igyekeznek a lehető legjobb feltételeket megteremteni gyermeke gondozásához, életkörülményei biztosításához, neveléséhez és neveltetéséhez.

Sok gyermek számára azonban a fenti ideális feltételek - számos okból eredően - nem biztosítottak, azt a szülő nem képes, esetenként nem hajlandó megteremteni, így gyermeke számára a minimális, elemi feltételek megteremtésére történő rászorításához a jog eszközt kell igénybe venni.

Másrészről a gyermeki jogok rendszerének kialakítása és működtetése lényeges a társadalmi együttélésnek keretet adó állam által biztosítandó, a gyermekek biztonságos, egészséges, megkülönböztetés mentes fejlődését, nevelését célzó struktúrák állam általi kiépítése, fejlesztése, működtetése, valamint a számon kérhetőség érdekében is.

Fentiekre tekintettel mérföldkőnek számít a gyermeki jogok rendszerét átfogó jelleggel szabályozó, az ENSZ égisze alatt kidolgozott és elfogadott, gyermekjogi egyezmény.¹ Az egyezmény jelentősége: az emberi jogok kategorizálása körében kifejlesztett generációs elvet is alapul véve nevesíti a gyermekeket mindenhol - gazdasági, kulturális különbözősége tekintet nélkül - azonos formában megillető minimum jogokat. Az egyezményben lefektetett jogok érvényesülése érdekében mintegy vezérfonalként húzódik végig a dokumentumon azon elvárás, hogy a gyermeki jogok érvényesülése során alapvető szinten kell érvényesülnie a *diszkrimináció tilalmának, a gyermek meghallgatáshoz-esetenként együttdöntéshez való jogának*², valamint a *gyermek mindenek felett való érdekének*.³ Ezen feltételek az egyezményben részes államok saját belső, a gyermekekkel

¹ Egyezmény a gyermek jogairól. Elfogadta az ENSZ Közgyűlése 1989. november 20.napján, hatályba lépett 1990.szeptember 2.-án. [továbbiakban:Egyezmény...]

² A diszkrimináció tilalma vonatkozásában Ld. Egyezmény 2. cikk, a meghallgatáshoz való jog tekintetében Ld. Egyezmény 12. cikk

³ Egyezmény 3. cikk

kapcsolatos szabályozást megteremtő joganyagában, ideális esetben ugyancsak előírásra kell hogy kerüljenek.⁴

Az Egyezmény további jelentősége annak nemzetközösségi szinten történt széles körű ratifikációján,⁵ valamint az egyezményben kidolgozott gyermeki jogok részes államok viszonylag nagyobb hányada részéről saját jogába történt átültetésén⁶ túlmenően az, hogy az Egyezmény jogi kötőerővel bíró nemzetközi dokumentumnak minősül, a részes felek kifejezetten ennek ismeretében, az ezzel járó kötelezettségek vállalása mellett ratifikálták.⁷ Magyarország a Gyermek Jogainak Egyezményét - a kelet-közép európai térség tekintetében az elsők között - 1991. őszén implementálta belső jogába.⁸

I.2. AZ OKTATÁSHOZ VALÓ JOGRÓL ÁLTALÁBAN

A gyermek oktatáshoz való jogának jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni. Nem vitás az a körülmény, hogy a gyermek nevelkedése során hozzájut-e alanyi jogon az oktatáshoz; hogy a valós képességeinek-készségeinek megfelelő minőségi szintű oktatáshoz való hozzáférése biztosított-e; a szülői háttér mindezekhez a megfelelő mintát, motivációt, segítséget - és amennyiben szükséges - kontrollt biztosítja-e? Alapvetően a fentebbiek határozzák meg a gyermek felnőtt személyiségként való egzisztenciális esélyeit, önállóságát. Ugyanakkor a társadalom részéről éppígy központi kérdés a kiművelt emberfők minél nagyobb hányadának biztosítása, e nélkül ugyanis gazdasági vonatkozásban a XXI. század globalizált gazdaságának korában a gazdasági növekedés fenntarthatósága már nem biztosítható, továbbá evidenciaként mondható el, hogy az alacsony

⁴ Magyarország Alaptörvénye [továbbiakban Alaptörvény] XV. cikkében rögzíti, hogy az alapvető jogok mindenkit megkülönböztetés nélkül illetnek meg, míg a gyermek mindenek felett álló érdekének és véleménynyilvánításhoz való joga jelenik meg a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. tv. Negyedik könyvében [továbbiakban Ptk...] (Ld. 4:2.§,4:148.§, 4:153.§(2)-(3) bekezdés, 4:171.§ (4) bekezdés 4:181.§ (1)-(2) bekezdés)

⁵ Az Egyezményt az USA és Szomália kivételével valamennyi – 193 - ország ratifikálta.

⁶ Az UNICEF tanulmánya szerint az általa monitorozott 52 ország kétharmada az egyezményben előírt jogokat belső jogában szabályozta.

⁷ Az Egyezményben előírtak államok általi biztosításának kontrollálása érdekében az Egyezmény genfi székhellyel felállította a Gyermek Jogainak Bizottságát (Ld. 43. cikk). A részes államok ötvenként kötelesek a Bizottság elé jelentést előterjeszteni a gyermeki jogok területén a diszfunkciók kiküszöbölését, a gyermekjogi és védelmi rendszer hatékonyabb működését garantáló szabályozásokról, intézkedésekről, azok gyakorlati eredményeiről, a további szükséges teendőkről.

⁸ Az Egyezményt Magyarország a Gyermek Jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20.-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló- 1991. november 22. naptól hatályos- 1991.évi LXIV. törvénnyel fogadta el.

műveltség, a nem kielégítő iskolázottság jelentékeny mértékben járul hozzá szociológiai aspektusból az elégtelen egzisztencia, az inaktív státusz kialakulásához, fennmaradásához és adott esetben a generációk közötti átörökítéséhez is.

Maga az Egyezmény tételesen is megfogalmazza, elsődlegesen mely célkitűzéseket kell szolgáltatnia a gyermekek oktatásának.⁹ Ezek között magától értetődő módon jelenik meg a gyermek képességeihez mért személyiségének minél teljesebb kibontakoztatása, a felnőtt, önálló életre való felkészítése, a társadalomba történő sikeres integrációjának elősegítése. Mindezek mellett az oktatás céljaként nevesíti az Egyezmény az alapvető emberi jogok iránti érzékenység, valamint a toleranciaképesség kifejlesztését, a környezettudatos szemlélet erősítését illetve a gyermeknek szülei, nyelve, kultúrája iránti tisztelettudatra nevelését.

A gyermek oktatáshoz fűződő jogai az ezzel összefüggő kötelezettségekkel együtt alkotják az egészét.

Mindezekből következően a gyermek oktatási jogainak érvényre juttatásakor - a fentiekben megjelölt körülményekre tekintettel - a pedagógia, szociológia és oktatáspolitikai által kimunkált módszerek és intézményi struktúrák kidolgozása és alkalmazása, a bevezetett módszerek érvényre juttatása éppúgy nélkülözhetetlen, mint a gyermek tekintetében szülői felügyeleti jogokat gyakorló szülők aktív közreműködése, illetve ennek hiányában jogi szabályozás útján közreműködésre bírása, valamint magának a jog alanyának a gyermeknek az együttműködése, véleményének kikérése, figyelembe vétele.

I.3. AZ OKTATÁSHOZ VALÓ JOG A SZÜLŐI FELÜGYELET ASPEKTUSÁBÓL

Az Egyezmény egyértelműen rögzíti a gyermek *mindkét szülőjének közös felelősségét* a gyermek nevelésének és fejlődésének biztosítása körében, kimondva e vonatkozásban *a szülők elsődleges felelősségét*¹⁰ annak rögzítése mellett, hogy e szülői kötelezettségek teljesítése érdekében az állam megfelelő segítséget nyújt a gyermek nevelése körében. A gyermek jogának

⁹ Egyezmény 29.cikk 1.a)-e) pontok

¹⁰ Egyezmény 18. cikk 1. pont

érvényre juttatása vonatkozásában a szülőket megilleti azon Egyezményben rögzített jog - egyben kötelezettség is -, hogy a helyi szokásoknak megfelelően a gyermeküknek az Egyezmény szerinti jogai gyakorlásában - képességeire, fejlettségére is tekintettel - *iránymutatást, tanácsot adjanak*.¹¹ Az Alaptörvény - az Egyezmény szellemével összhangban - kimondja *a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát*, továbbá biztosítja a szülőnek a gyermeküknek adandó nevelés megválasztásának szabadságát, továbbá a szülőnek *a gyermek taníttatására* is kiterjedő gondoskodási kötelezettségét.¹²

A köznevelésről szóló törvény¹³- összhangban az Alaptörvénnyel - rögzíti a szülők szabad köznevelési intézményválasztási szabadságát. A szülő kötelezettségeként írja elő gyermeke értelmi, érzelmi, erkölcsi, testi fejlődéséhez szükséges feltételekről történő gondoskodását, továbbá biztosítani kell, hogy gyermeke kötelezettségeit teljesíteni tudja. E körben előírja a szülőknek a köznevelési intézménnyel történő *együttműködési kötelezettséget*, gyermeke tanulmányi előmenetelének folyamatos figyelemmel kísérését, *gondoskodni köteles továbbá gyermeke óvodábajárásáról, tankötelezettsége teljesítéséről*.¹⁴ Szülői kötelezettség, hogy felhívásra gyermekével megjelenjen a *nevelési tanácsadáson*,¹⁵ továbbá amennyiben az oktatási intézmény tantestülete ekként határoz, lehetővé tegye gyermekének az iskolapszichológusi, óvodapszichológusi vizsgálaton és a fejlesztő foglalkozásokon való részvételét,

A Ptk. Negyedik Könyve - összhangban az Alaptörvénnyel - rögzíti, hogy a gyermek nevelésének módját a szülők jogosultak megválasztani.¹⁶ A szülői felügyelet körében a szülőknek gyermekük felé fennálló nevelési-neveltetési- taníttatási kötelezettségét írja elő továbbá a családok védelméről szóló törvény¹⁷, amely a szülők kötelezettségévé teszi gyermekük oktatáshoz való

¹¹ Egyezmény 5. cikk

¹² Alaptörvény XVI.cikk

¹³ Nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. tv.[továbbiakban Nkt.]72.§ (2) bekezdés

¹⁴ Nkt. 72.§ (1) bekezdés

¹⁵ A nevelési tanácsadás az állam által működtetett pedagógiai szakszolgálat keretei között kialakított, a szülő és a pedagógus nevelői tevékenységét segítő szakmai tevékenység, amely – számos további elem mellett- a magatartási, tanulási, beilleszkedési problémák okainak feltárására, azok kezelésére törekszik, emellett preventív jellegű, a későbbi tanulási,beilleszkedési zavarokat megelőző szűrő tevékenységet is végez az óvodai nevelésbe vett gyermekek körében. További szakmai tevékenységét a 15/2013 (II.26.) EMMI rendelet szabályozza.

¹⁶ Ptk.4:153.§ (1) bekezdés

¹⁷ 2011. évi CCXI. tv. 9.§ (2) bekezdés

hozzájutásának biztosítását, valamint a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény,¹⁸ amely lényegében megismétli a szülőknek a családok védelméről szóló törvényben e körben előírt kötelezettségét. A gyermek nevelési módja szabad megválasztásának kimondása demokratikus társadalomban, - világnézetileg semleges állampolgárság, továbbá a gondolatlelkiismereti és vallásszabadság tiszteletben tartásának követelményére tekintettel - alapvető jelentőségű, garanciális szabály.

Magában foglalja annak jogát, hogy a szülők mindenféle külső kényszerítő jellegű kontroll nélkül dönthessenek a gyermek iskolaválasztása, pályaválasztása kérdésében, eldönthessék milyen pedagógiai módszert követő vagy éppen szakmai ismereteket nyújtó oktatási intézményben kívánják gyermekük taníttatását megvalósítani. A gyermek taníttatásával, életpályájával kapcsolatos kérdések fajsúlyossága jól tükröződik azon családjogi szabályozásban is, amelynek értelmében - a szülői felügyeleti jog bíróság általi korlátozása, megszüntetése kivételével - e kérdésben a döntési jog azt a különélő szülőt is megilleti, aki szülői felügyeleti jogát egybekben a szülők megállapodása miatt nem gyakorolja vagy a bíróság a szülői felügyelet gyakorlására a másik szülőt jogosította fel.¹⁹ Ezen döntési szabadság a szülő részéről azonban semmiképpen nem abszolút.

A Gyermekek jogi Egyezményben rögzített, a gyermeknek az ügyeit érintő véleménynyilvánítási, meghallgatási jogára tekintettel a gyermek saját életpályája, iskolája megválasztásakor szüleivel együtt jogosult dönteni.²⁰ Ezen együttdöntési jog a gyermeket 14. életévének betöltésétől illeti meg.²¹ E körben tehát a gyermeket - a nem életkorhoz kötött *ítélőképessége fennállta* esetén - az Egyezményben biztosított meghallgatási jog már 14. életéve betöltését megelőzően, míg az erősebb, tényleges döntési jogosítvány 14. életéve betöltésétől illeti meg.

18 1997. évi XXXI. tv. 12.§ (1) bekezdés

19 A Ptk.4:175.§ (2) bekezdése a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésnek minősíti a gyermek életpályájának, iskolájának megválasztását továbbá a kiskorú gyermek nevének megválasztását, megváltoztatását, a szülője lakóhelyétől eltérő tartózkodási helyének kijelölését, huzamosabb külföldi tartózkodását, vagy külföldi letelepedésének kérdését, állampolgárságának megváltoztatását azzal, hogy amennyiben a szülők e lényeges kérdésekben nem tudnak dönteni, a gyámhatóság határoz.(Ld. Ptk. 4:175.§ (3) bekezdés)

20 Ptk. 4:153.§(2)-(3) bekezdés

21 Nkt.72.§ (2) bekezdés

A gyermek oktatását érintő kérdések tekintetében számára biztosított döntési jogosítványa érvényre juttatása és garantálása érdekében amennyiben e kérdésben a szülők és a gyermek között vagy a két szülő között feloldhatatlan vita merül fel, a kérdésben a gyámhatóságnak kell döntenie.²² A gyámhatóság eljárását bármelyik szülő, vagy korlátozott cselekvőképessége ellenére a gyermek önállóan kezdeményezheti. A gyámhivatal eljárása során - akár közvetítői eljárás közbeiktatásával - az ellentétes vélemények feloldására, a megegyezés megteremtésére törekszik és ennek eredménytelensége esetén él döntési jogosítványával. Eljárása során meghallgatja a feleket, a gyermek oktatási intézményének véleményét, valamint a nevelési tanácsadó véleményét beszerzi, esetenként gyermek és ifjúságpszichológiai szakvéleményt szerez be. A hatóságnak alapvetően a gyermek képességeit, addigi tanulmányi eredményét és egészségi állapotát vizsgálják.²³

A fentiekben ismertetett kissé szokatlannak tűnő eljárás nyilvánvalóan és reményeim szerint nem mindennapos, azt magam sem tartom természetesnek. Mindazonáltal könnyen belátható, hogy előállhat olyan helyzet amikor a gyermek részéről oly mértékben veszik el vagy éppen ki sem alakul - negatív, hiteltelen szülői minta vagy más a szülő gyermekével szembeni viselkedése miatti teljes bizalomvesztéssel eredményező okból - szülei irányában az alapvető bizalom, vagy a gyermek személyiségében rejlő okokkal összefüggésben a gyermek oly mértékben nem képes reálisan látni saját jelenlegi és ezzel összefüggő jövőbeni tanulási esélyeit, amelyekre szülei nem képesek ráhatással lenni, így szükségessé teszik a külső hatósági beavatkozást.

22 Ptk. 4:153.§ (3) bekezdés

23 149/1997 (IX.10.) Korm.rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról; 20.§, 26.§

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK JEGYZÉKE

Magyarország Alaptörvénye;

1991. évi LXIV. tv. a gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20.-án kelt Egyezmény kihirdetéséről;

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. tv.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. tv.;

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv.;

A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997 (IX.10.)

Korm.rendelet;